

Uldis Neiburgs,  
Latvijas Okupācijas muzeja pētnieks

## Salaspils paplašinātais policijas cietums un darba audzināšanas nometne nacionālsociālistiskās Vācijas okupētajā Latvijā\*

Nacionālsociālistiskās Vācijas okupācijas varas izveidotā civiliedzīvotāju nometne Salaspilī un tās pastāvēšana Otrā pasaules kara gados ir viens no kontraversāliem tematiem šī laika posma Latvijas vēsturē. Par to liecina gan dažādu uzskatu pastāvēšana līdzšinējā historiogrāfijā, gan šīs tēmas polarizētā un politizētā uztvere pēdējo gadu sabiedriskajās diskusijās Latvijā un ārzemēs. Vienlaikus ir sastopami gan apgalvojumi par Salaspili kā lielāko civiliedzīvotāju iznīcināšanas nometni Baltijā, ar milzīgu ieslodzīto un bojāgājušo skaitu, kuri nežēlīgi spīdzināti, bērniem masveidā ņemtas asinis utt.,<sup>1</sup> gan konstatējumi, ka Salaspils ir bijusi tikai darba vai pagaidu uzturēšanās nometne, kurā nonākuši par dažādiem pārkāpumiem sodītie, kuru kopskaits un pret viņiem vērsto represiju apjoms līdz šim ticis stipri pārspīlēts.<sup>2</sup>

Vēstures pētniecības svarīgs uzdevums ir pēc iespējas precīzi analizēt mūsdienās pieejamos kara un pēckara laika dokumentus par Salaspils nometni un tās statusu nacistiskās Vācijas izveidoto soda nometņu sistēmā. Ne mazāk būtiski ir rekonstruēt Salaspils nometnē notikušo, ar vēstures avotu kritikas palīdzību un vienlaikus ar pietāti izvērtējot Salaspils nometni pārdzīvojošo cilvēku sniegtās liecības. Tikai balstoties uz jauniem vēstures avotiem un līdzšinējās historiogrāfijas kritisku analīzi, ir iespējams radīt objektīvu un vispusīgu vēstures pētījumu un paust mūsdienīgu skatījumu par Salaspils nometnes vēsturi.

Tā kā Salaspils nometnes administratīvā dokumentācija līdz mūsdienām nav saglabājusies, jo tuvojoties Sarkanajai armijai 1944. gadā tā tika iznīcināta, kā galvenie vēstures avoti šīs tēmas izpētē kalpo daudzi nacistiskās Vācijas pārvaldes un represīvo iestāžu dokumenti, kas izkaisīti dažādos fondos Vācijas Federālajā arhīvā, Latvijas Valsts vēstures arhīvā, Krievijas Valsts Kara arhīva Trofeju dokumentu nodaļā un citur.<sup>3</sup>

\* Publikācija balstīta uz Kārļa Kangerā, Ulda Neiburga un Rudītes Vīksnes pētījumu par Salaspils nometni Latvijas Vēsturnieku komisijai.

<sup>1</sup> Елена Смахова. Саласпилс – балтийский Освенцим // Субота. - 2005. - 4.-10. februāris; Наталья Севидова. Кровь для Третьего Рейха. 12 тысяч детских душ было загублено в концлагере Саласпилс во имя победы Великой Германии // Вести Сегодня. - 2005. - 27. janvāris.

<sup>2</sup> Gunita Nagle. Sāpīgā patiesība // SestDiena. - 2005. - 12.-18. februāris.

<sup>3</sup> Vācijas Federālais arhīvs Berlīnē (*Bundesarchiv Berlin*) (turpmāk – BA), R 6, R 58, R 90, R 91, R 92, NS 7, NS 19 fonds; Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA), P 39., P 69., P 70., P 71., P 82., P 252., P 952., P 999., 1376., 2095., 5213. f.; Krievijas Valsts Kara arhīvs (*Российский*

Pētniecības darbā svarīgi ir pēckara tiesu izmeklēšanas materiāli Vācijas Federālā arhīva Ludvigsburgas nodaļā, un it īpaši Hamburgas Valsts arhīvā (tiesu prāvas pret Oto Heinrihu Tekemeieru (*Teckemeier*) 1951. gadā un Gerhardu Kurtu Maivaldu (*Maywald*) 1978. gadā), kā arī izmeklēšanas materiāli pret Konrādu Kalēju ASV, Kanādā, Austrālijā, Lielbritānijā un Latvijā.<sup>4</sup>

Īpaši uzmanīgi ir jāizvērtē padomju izcelsmes dokumenti – kara beigās izveidotās Latvijas PSR Ārkārtējās komisijas materiāli un pēc kara Latvijas PSR Valsts Drošības komitejas tiesāto bijušo Salaspils noņemšanas apsargu un ieslodzīto krimināllietas, kā arī 1946. gada Frīdriha Jekelna (*Jeckeln*) tiesas prāvas materiāli Latvijas un Krievijas arhīvos.<sup>5</sup> Šos avotus papildina arī daudzas – gan publicētās<sup>6</sup>, gan lielākoties nepublicētas<sup>7</sup>, bijušo Salaspils ieslodzīto atmiņu liecības, kas mūsdienās visvairāk ir pieejamas Latvijas Nacionālās bibliotēkas rokrakstu fondā un Latvijas Kara muzejā, pie tam bieži vien tās ir atšķirīgas, atkarībā no to tapšanas – padomju totalitārisma vai Rietumu demokrātiju dzīves apstākļos.

Svarīgi ir izprast arī līdzšinējās historiogrāfijas devumu Salaspils noņemšanas vēstures izpētē. Ne padomju, ne mūsdienu Krievijas historiogrāfijā, kur sastopamas daudzas propagandas nolūkos radītas publikācijas, nav atrodamas neviens atsevišķs plašāks pētījums par Salaspili. Gan tūlīt pēc Otrā pasaules kara beigām sarakstītajos

Государственный Военный архив) (turpmāk – ПГВА), 504 k. f., 2. apraksts., 8. lieta „Salaspils koncentrācijas noņemšana”.

<sup>4</sup> Vācijas Federālā arhīva Ludvigsburgas nodaļa (*BA-Aussenstelle Ludwigsburg*), bijusī *Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen*; Hamburgas Valsts arhīvs (*Staatsarchiv Hamburg*), 213-12. *Staatsanwaltschaft Landgericht – NSG – 0041*; Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra, krimināllieta nr. 812007099.

<sup>5</sup> LVVA, P 132. f. ”Latvijas PSR Ārkārtējā komisija”; Latvijas Valsts arhīvs, 1986. f. ”Latvijas PSR VDK par sevišķi bīstamiem pretvalstiskiem noziegumiem apsūdzēto personu krimināllietas”; Krievijas Federācijas Valsts arhīvs (*Государственный архив Российской Федерации*) (turpmāk – ГАРФ), R 7021. f., 93. apr. ”PSRS Valsts Ārkārtējā komisija”, Krievijas Federālā drošības dienesta Centrālais arhīvs (*Центральный архив Федеральной службы безопасности России*), krimināllieta nr. H-18313.

<sup>6</sup> Salaspils nāves noņemšana. Atmiņu krājums / Kārļa Sausnīša redakcijā. 1.-3. izdevums. – Rīga, 1962., 1963., 1973.; Сергей Панизник. Освейская трагедия. Книга народной памяти. – Минск, 1992; Людмила Тимошенко. Дети и война. – Даугавпилс, 1999. – с. 213-244; Иван Сырцов. Мы прошли дорогами страданий. Сборник воспоминаний. – Резекне, 2006. – с. 71-171; Džems Raudziņš. Starp cietumu un brīvību // Austrālijas Latvietis. – 1956. – 4. februāris-24. marts; Arturs Neparts. Atmiņas par okupācijas laiku (1940-1945) // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – 4. augusts-2. septembris; Vilis Rutks. No koncentrācijas noņemšanas – vācu bruņotajos spēkos // Karakalps. – Rīga. – 2002. – 31.-76. lpp.

<sup>7</sup> Latvijas Nacionālā bibliotēka, K. Sausnīša rokrakstu fonds, nr. RXA 355; Latvijas Kara muzejs (turpmāk – LKM), Otrā pasaules kara vēstures nodaļa, 320., 321., 324., 328., 715. kaste, Muzejs „Ebreji Latvijā” (turpmāk-MEL), Inv. Nr. III/188,5.

darbos un 60.-70. gadu propagandas izdevumos<sup>8</sup>, gan pēdējos gados publicētos atsevišķos dokumentu krājumos un grāmatās<sup>9</sup> ir lielākoties nekritiski atkārtoti Latvijas PSR Ārkārtējās komisijas 1945. gada atzinumi par 53 700 (kopā ar filiālēm - 100 000) civiliedzīvotāju iznīcināšanu Salaspilī; par te ieslodzītiem 12 000 un nogalinātiem 7000 bērniem, no kuriem izsūcts 3500 litru asiņu.<sup>10</sup> Vienlaikus nav notikusi iedziļināšanās Salaspils ieslodzīto sastāva noskaidrošanā, bieži vien saucot tos visus par padomju patriotiem. Sakarā ar nevēlēšanos atzīt masveida sarkanarmiešu nonākšanu vācu gūstā Vācijas-PSRS kara sākumā, padomju historiogrāfijā tik pat kā nav pētīts viņu liktenis Salaspils apkārtnē izveidotajās karagūstekņu nometnēs<sup>11</sup>, bet šīs nometnes ir mākslīgi sasaistītas ar civilpersonām izveidoto nometni Salaspilī, daudzkārtīgi pārspēlējot tajā ieslodzīto kopskaitu.

Rietumu historiogrāfijas kopīga iezīme ir tā, ka pētniecības darbā tā galvenokārt ir pievērsusies Salaspils nometnes celtniecības fāzei no 1941. gada rudens līdz 1942. gada vasarai, atklājot tajā iesaistīto no citām Eiropas valstīm uz Latviju deportēto ebreju likteni. No jaunākiem pētījumiem jāatzīmē Volfganga Šeflera (*Scheffler*) un Diānas Šules (*Schulle*) redakcijā 2003. gadā izdotā piemiņas grāmata par Vācijas, Austrijas un Čehoslovākijas ebrejiem, kuri bija deportēti uz Baltiju. Bez jau zināmajām detaļām par Salaspils nometnes izveidošanas fāzi, šī darba autori ir izpētījuši, ka tajā bija iesaistīti 1500-1800 ebreji, no kuriem gājuši bojā vairāk kā 1000.<sup>12</sup> Arī Andrejs Angrīks (*Angrick*) un Pēteris Kleins (*Klein*) 2006. gadā izdotajā monogrāfijā par ebreju iznīcināšanu Rīgā detalizēti izseko Salaspils ierīkošanai par „darba audzināšanas nometni”, vācu Drošības policijas un SD centieniem saglabāt Salaspili savā neierobežotā pārvaldē, kā arī atklāj

<sup>8</sup> Vācu fašistisko iebrucēju un to līdzdalībnieku pastrādāto noziegumu konstatēšanai un izmeklēšanai ieceltās Valsts ārkārtējās komisijas ziņojums par vācu iebrucēju noziegumiem Latvijas PSR. – Rīga, 1945.; Anna Sakse, Jānis Sudrabkalns. Par vācu fašistisko briesmoņu zvērībām Padomju Latvijā. – Rīga, 1945. – 44.-54. lpp.; Mēs apsūdzam. Dokumenti un materiāli par hitlerisko okupantu un latviešu buržuāzisko nacionālistu ļaundarībām Latvijas PSR 1941-1945. – Rīga, 1965. – 109-113., 168.-182. lpp.; Юрий Дмитриев. Это было в Саласпилсе // Советская Латвия. – 1959. – 27. septembris - 2. oktobris; Vladimirs Izvestnijs, Jevgeņijs Bistrovs. Fakti un dokumenti apsūdz // Salaspils nāves nometnē. Atmiņu krājums. 2. izd. – Rīga, 1963. – 5.-36. lpp.

<sup>9</sup> Латвия под игом нацизма. Сборник архивных документов. – Москва, 2006. – с. 78-109; Михаил Крысин. Прибалтийский фашизм. История и современность. – Москва, 2007. – с. 209-219; Преступления нацистов и их пособников в Прибалтике (Латвия) 1941-1945. Документы и свидетельства / Сост. Виктор Гушин. – Рига, 2007. – с. 12-13, 127-139.

<sup>10</sup> LVVA, Р 132. f., 30. apr., 5. l., 25.-29. lp., 27. l., 22.-40., 51.-57. lp.; ГАРФ, Р 7021. f., 93. apr., 52. l., 2.-23. lp.

<sup>11</sup> Dzintars Ērglis. Padomju karagūstekņu nometnes nacistu okupētajā Latvijā: Historiogrāfijas apskats // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 2005. – Nr. 3 – 84.-105. lpp.

<sup>12</sup> Buch der Erinnerung. Die ins Baltikum deportierten deutschen, österreichischen und tschechoslowakischen Juden / Bearbeitet von Wolfgang Scheffler und Diana Schulle. Band I. – München, 2003. – S. 44-78.

vācu dokumentos minēto Salaspilī ieslodzīto personu skaitu. Viņi noraida padomju literatūrā pausto, ka Salaspils bijusi lielākā „nāves nometne” Baltijā, kurā gājušas bojā 53 000 personas, taču pieļauj, ka bez ebrejiem, Salaspils nometnē mira vēl 2000-3000 cilvēku, pie tam ļoti liels varēja būt no Baltkrievijas uz Salaspili evakuēto bērnu upuru skaits.<sup>13</sup>

No mūsdienu Latvijas historiogrāfijas veikuma jāizdala muzeja „Ebreji Latvijā” vadītāja Marģera Vestermaņa 1988. gadā Vācijā publicētais raksts „Nacionālsociālistu ieslodzījuma vietas un nāves nometnes okupētajā Latvijā 1941-1945”, kurā tā autors, gan kļūdaini interpretējot kara laika dokumentus nosauc Salaspili par „koncentrācijas nometni”, kas pakļauta Drošības policijas un SD komandierim Latvijā, ko atzinis pat SS reihsfīrers Heinrihs Himlers (*Himmler*). Salaspilī bijuši ievietoti līdz 5000 ebreju, no kuriem izdzīvojuši tikai 192, bet visu ieslodzīto kopskaits sasniedzis 25 000 cilvēku.<sup>14</sup> Atšķirīgu skatījumu no padomju historiogrāfijas pauž Heinrihs Strods savā publikācijā „Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmātā 2000”, kurā cenšas lauzt daudzus padomju stereotipus, taču bieži vien dara to pavirši un haotiski, vairākus jautājumus (noņemšanas statuss, ieslodzītie, apsardze u.c.) atstājot pusatbildētus vai neatbildētus vispār. H. Strods uzskata, ka ieslodzīto kopskaits Salaspilī sasniedzis 12 000 cilvēku, no kuriem bojā gājuši 2000, un iedala Salaspils noņemšanas funkcionēšanu 3 posmos: 1) iznīcināšanas (nāves) noņemne (1941. gada beigas – 1942. gada vidus), 2) darba noņemne (1942. gada vidus – 1943. gada ziema), 3) tranzīta noņemne (1943. gada ziema – 1944. gada rudens).<sup>15</sup>

2005. gadā Rīgā nāca klajā grāmata „Latvijas vēsture. 20. gadsimts”<sup>16</sup>, kurā tika lietots Salaspils oficiālais nosaukums „paplašinātais policijas cietums un darba audzināšanas noņemne”, kas bija pretrunā ar padomju „nāves noņemnes” terminoloģiju. Tas izraisīja diskusijas Latvijas masu medijos un sabiedrībā, kā arī izsauca negatīvu Krievijas reakciju. Līdzšinējā pētniecībā nacionālsociālistiskās Vācijas izveidoto soda noņemņu tipoloģiju visdetalizētāk ir izstrādājusi vācu autore Gudrūna Švarca (*Schwarz*), kura izdala 17 atšķirīga tipa noņemnes<sup>17</sup>, kas pastāvējušas no 1933. līdz 1945. gadam.

<sup>13</sup> Andrej Angrick, Peter Klein. Die „Endlösung” in Riga: Ausbeutung und Vernichtung 1941-1944. - Darmstadt, 2006. - S. 207-270.

<sup>14</sup> Marģers Vestermanis. Die nationalsozialistischen Haftstätten und Todeslager im okkupierten Lettland 1941-1945 // Die nationalsozialistischen Konzentrationslager - Entwicklung und Struktur / Herausgegeben von Ulrich Herbert, Karin Orth und Christoph Dieckmann. - München, 1988. - S. 472-492.

<sup>15</sup> Heinrihs Strods. Salaspils koncentrācijas noņemne (1941. gada oktobris - 1944. gada septembris) // Latvijas Okupācijas muzeja Gadagrāmata 2000: Komunistu un nacistu jūgā. - Rīga, 2001. - 87.-156. lpp.

<sup>16</sup> Latvijas vēsture. 20. gadsimts. - Rīga, 2005. - 246. lpp.

<sup>17</sup> Gudrun Schwarz. Die nationalsozialistischen Lager. - Frankfurt am Main, 1996. - S. 84-85.

Salaspili G. Švarca ieskaita koncentrācijas nometņu grupā, kas nebija pakļautas Koncentrācijas nometņu inspektoram, taču neuzskata to par „nāves nometni”, kurā ievietoti cilvēki ar mērķi tos iznīcināt. Tomēr kritiski izvērtējot pieejamos vācu dokumentus, nākas konstatēt, ka Salaspils tomēr nekad nekļuva par koncentrācijas nometni, bet bija „paplašināts policijas cietums” un „darba audzināšanas nometne” (*Erweitertes Polizegefängnis und Arbeitserziehungslager*), kas bija pakļauta Drošības policijas un SD komandierim Latvijā. Uz Salaspili tika attiecināti policijas cietumu un darba audzināšanas nometņu kārtības noteikumi, kas bija savādāki nekā koncentrācijas nometnēm.<sup>18</sup>

Līdzšinējās pētniecības rezultātā varam secināt, ka Salaspils nometnes būvniecība tika uzsākta 1941. gada oktobrī, bet no decembra tās galvenais darbaspēks bija no citām Eiropas valstīm deportētie ebreji, kopskaitā 1500-1800 personu, no kurām līdz 1942. gada jūlijam-augustam vairāk kā 1000 aizgāja bojā smago dzīves un darba apstākļu, necilvēcīgo miesas un nāves sodu rezultātā.<sup>19</sup> No 1942. gada maija Salaspils sāka funkcionēt kā paplašināts policijas cietums ar tam pievienotu darba audzināšanas nometni. Tās pastāvēšanas laikā te varēja atrasties ap 1000-2000 darba kavētāju, kuri te atradās ne ilgāk par 56 dienām.<sup>20</sup> Paplašināta policijas cietuma ieslodzīto lielāka daļa bija politieslodzītie, kas parasti bija sodīti ar ieslodzījumu līdz kara beigām, un viņu ātrāka atbrīvošana notika tikai atsevišķos gadījumos.<sup>21</sup> Vairums no viņiem bija apcietināti par komunistisku darbību, lai gan ne visi no tiem bija komunistiski noskaņoti. Bez tam politieslodzīto vidū bija arī 100-200 latviešu un arī poļu pretošanās kustības dalībnieku. Atsevišķas ieslodzīto kategorijas bija kriminālnoziedznieki, prostitūtas u.c. Visu politieslodzīto skaits nometnes pastāvēšanas laikā kopskaits varēja sasniegt 5000-6000, un lielākā daļa no viņiem sākot ar 1943. gada decembri tika pārvesti uz Štuthofu un citām koncentrācijas nometnēm Vācijā.<sup>22</sup>

1943. gada februārī-aprīlī Salaspilī nonāca vismaz 6000 personu no Baltkrievijas, kas bija arestētas pretpartizānu apkarošanas akcijas „Ziemas burvība” (*Winterzauber*) laikā. 1943. gada augustā-septembrī Salaspilī ieradās 3284 personas, kas bija arestētas

<sup>18</sup> ПГБА, 504 k. f., 2. apr., 8. l., 138.-139., 167.-168., 192. lp.

<sup>19</sup> Andrej Angrick, Peter Klein, op. cit., S. 260; Buch der Erinnerung, op. cit., S. 16.

<sup>20</sup> BA, NS 7/368.

<sup>21</sup> Arturs Neparts. Atmiņas par okupācijas laiku (1940.-1945.). - Milforda, MI. 1998. - LKM, Inv. Nr. 5-602-DK/p.

<sup>22</sup> Džems Raudziņš. Starp cietumu un brīvību // Austrālijas Latvietis. - 1956. - 4. februāris-24. marts; Manfreds Zichmanis. Latvieši Hamburgas Svētā Jurgā pilī. - Toronto, 1989. - 22. lpp.; Leonids Siliņš. Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē 1942-1945. - Rīga, 2003. - 19.-20. lpp.

akcijas „Vasaras ceļojums” (*Sommerreise*) laikā Latgalē.<sup>23</sup> Abu šo akciju rezultātā uz Salaspili atvestos darba spējīgos vīriešus un sievietes nosūtīja darbos uz Vāciju. Vismaz 1700 Baltkrievijas bērnus nodeva darbā lauksaimniekiem Rīgas novada pagastos, bet vismaz 1041 bērnu no Latgales nodeva apgādībā aizbildņu ģimenēm, kā arī nosūtīja uz bērnu namiem Bulduros un Saulkrastos.<sup>24</sup> Vairāki simti novārgušo bērnu mira no tīfa, dizentērijas un citām epidēmijām un slimībām, kas bija izplatījušās Salaspilī, bet ne medicīnas eksperimentu vai asiņu ņemšanas rezultātā.<sup>25</sup> Sākot ar 1943. gada pavasari nometnē sodu izcietā baltiešu policijas bataljonu karavīri un latviešu un igauņu leģionāri, kuri bija notiesāti par dažādiem pārkāpumiem uz laiku, ilgāku par 3 mēnešiem. Īslaicīgi Salaspilī atradās lietuviešu ģenerālis Pāvils Plehavičs (*Plechavičius*) ar sava štāba virsniekiem, kopskaitā ap 50 cilvēku. 1944. gada vasarā-rudenī vairāk kā 2000 no Salaspilī ieslodzītajām militārpersonām iesaistīja vairākos armijas soda un būvbataljonos.<sup>26</sup>

Precīzu Salaspilī ieslodzīto personu kopskaitu neļauj noteikt apcietināto personu reģistra trūkums, jo to kartotēka ir iznīcināta un nav saglabājusies līdz mūsdienām. Tāpēc tikai aptuveni ir iespējams konstatēt, ka nometnes pastāvēšanas laikā tajā dažādu laika posmu bija ieslodzīti ap 18 000-20 000 cilvēku, no kuriem ap 9000-10 000 bija dažādās akcijās pārvietoto personu, kas Salaspilī uzturējās īslaicīgi un vēlāk tika nosūtīti citur. Tik pat aptuveni nosakāms ir Salaspilī bojā gājušo skaits. Kā jau iepriekš minēts, vairāk kā 1000 ebreju aizgāja bojā nometnes celtniecības darbos.<sup>27</sup> Savukārt, Salaspils nometnes pastāvēšanas laikā 100 politieslodzītos nošāva 1943. gada 5./6. maija naktī pēc viņu pārvešanas uz Rīgas Centrālcietumu, 400-500 mira no slimībām, ap 25 nošāva par gatavošanos bēgt vai bēgšanas laikā, 100-150 mira no necilvēcīgiem sodiem<sup>28</sup>, vairāki simti bērnu mira no slimībām un epidēmijām<sup>29</sup>, tātad kopumā šo upuru skaits varēja būt ap 1000 cilvēku.

Rakstot par Salaspils nometni vēstures zinātnē nevaram neievērot oficiāli lietotus apzīmējumus, kas Salaspils gadījumā bija – paplašinātais policijas cietums un darba audzināšanas nometne, taču vienlaikus jāpatur prātā, ka, dažādām ieslodzīto kategorijām dažādos laikos Salaspils pēc būtības bija nometne ar dažādu nozīmi. Nav noliedzams, ka vairāk kā 1000 ebrejiem, kas necilvēcīgos apstākļos bija iesaistīti tās

<sup>23</sup> LVVA, P 82. f., 1. apr., 39. l., 5.-6. lp.; BA, R 58/224.

<sup>24</sup> BA, R 92/451, R 92/8; ГАРФ, R 7021. f., 93. apr., 49. l., 241. lp.

<sup>25</sup> LVVA, P 132. f., 30. apr., 26. l., 116.-119. lp.

<sup>26</sup> Latvijas Okupācijas muzejs, Gunāra Tamsona mape, Nr.38-41, 242.

<sup>27</sup> Andrej Angrick, Peter Klein, op. cit., S. 260; Buch der Erinnerung, op. cit., S. 16.

<sup>28</sup> Arturs Neparts. Salaspils koncentrācijas nometne. - Milforda, MI. 1988. - LKM, Inv. Nr. 5-418-DK/p.

<sup>29</sup> Vilis Riekstiņš. Atmiņas par cietumos un koncentrācijas nometnē pavadīto laiku. - MEL, Inv. Nr. III/188,5.

celtniecībā, vai arī simtiem no Baltkrievijas un Krievijas evakuētiem bērniem, kas šeit ieradās jau novārguši, slimi un tika atdalīti no ģimenēm, Salaspils kļuva par vietu, kur tie gāja bojā. Citāda pieredze ar Salaspili bija daudziem politieslodzītajiem, kas saņēma piederīgo pārtikas sūtījumus, un kuriem uzturēšanās apstākļi šeit bija labāki salīdzinot ar iepriekšējo ieslodzījumu Rīgas Centrālcietumā vai vēlāko nonākšanu koncentrācijas nometnēs Vācijā. Lai labāk izprastu ieslodzīto režīmu Salaspilī, tas ir jāsalīdzina arī ar dzīves apstākļiem citās totalitāro režīmu izveidotās soda nometnēs. Par komunistisku darbību apsūdzētais mediķis un vēlāk labi pazīstamais rakstnieks Miervaldis Birze par Salaspili ir teicis: „Šeit nenotika ieslodzīto apšaušana. Ja salīdzina ar Būhenvaldi, Osvencimu vai Treblinku, tad Salaspils bija laba nometne”.<sup>30</sup> Bet, nacionālās pretošanās kustības dalībniece Ieva Lase, kuru represēja gan nacisti, gan komunisti, vēlāk atcerējās, ka „režīms krievu nometnēs par 90% ir bijis tāds pats kā vācu nometnēs, pie tam Gulagā es biju 5,5 gadus, bet Salaspilī tikai 1,5 gadu”.<sup>31</sup> Arī šīs liecības ir pelnījušas, lai tās tiktu ņemtas vērā vēstures pētniecībā.

Šie ir tikai daži aspekti Salaspils paplašinātā policijas cietuma un darba audzināšanas nometnes vēsturē Otrā pasaules kara laikā. Tās tālāka un vēl precīzāka izpēte ir vēsturnieku darba uzdevums nākotnē. Tas pats jāsaņem arī par Salaspils nometnes vēstures izpratnes nostiprināšanu sabiedrības vēsturiskajā apziņā, vienlaikus gan kļiedējot savulaik propagandas radītos mītus un mūsdienu politiskās konjunktūras uzslāņojumus, gan aicinot sabiedrību saprast, ka Salaspils nometnes pastāvēšanas laikā eksistējošo tās oficiālo apzīmējumu lietošana mūsdienu vēstures zinātnē nekādā mērā nenozīmē Salaspils nometnes būtības izkropļošanu. Nacionālsociālistiskās Vācijas okupētajā Latvijā izveidotā Salaspils nometne vēsturē vienmēr paliks kā viena no daudzajām nacionālsociālistiskā režīma represīvajām nometnēm, kurā tika īstenota cilvēku brīvības atņemšana, fiziska un garīga pazemošana, vardarbība, piespiedu nodarbinātība, kā arī slepkavošana. Visas Latvijas valsts un sabiedrības pienākums ir to neaizmirst, un saglabāt bojā gājušo piemiņu un izrādīt cieņu pret Salaspils nometni pārdzīvojušiem cilvēkiem.

<sup>30</sup> Biruta Gereiša. Ko par Salaspili stāstīja Miervaldis Birze // Diena. – 2005. – 5. marts.

<sup>31</sup> Ieva Lase (Birgere). Nacionālās pretestības kustības dalībnieces atmiņas. Rīga. 1997. - LKM, Inv. Nr. 5-425-DK/p.